

Hyökkäyssodan kannatus Venäjällä

Venäjän aloitettua hyökkäyssodan Ukrainaan helmikuussa 2022 sekä tiedotusvälineissä että asiantuntijapiireissä on pohdittu Venäjän kansan hyväksyntää ja tukea sodalle. Sekä valtiolliset että valtiosta riippumattomat ja oppositioon kytkeytyvät kyselytutkimukset raportoivat pian hyökkäyssodan alettua selvän enemmistön venäläisistä kannattavan sotaa. Sotakyselyt ovat herättäneet keskustelua siitä, kuinka luotettavina indikaattoreina niitä voidaan pitää. Kritiikin mukaan esimerkiksi venäläisten sotakyselyiden suuren vastauskadon takia niiden todistusvoima on mitätön, kun taas osa näkee niiden osoittavan selvästi enemmistön venäläisistä tukevan sotaa. Tässä artikkelissa esitetyn tutkimuksen perusteella kumpikin edeltävistä näkökulmista on liian yksinkertaistava. Tutkimuksen pääargumentti on, että rajoitteistaan huolimatta sotakyselyistä voidaan tehdä tärkeitä ja poliittisesti relevantteja havaintoja. Korkean vastauskadon (matalat vastausprosentit, korkeat keskeytysprosentit) takia on kuitenkin relevantimpaa analysoida sodan kannatukseen liittyvien muuttujien välisiä suhteita kuin käyttää sotakyselyitä sodan ”yleiskannatuksen” mittareina. Tutkimus tarkastelee erityisesti sosiodemografisten taustatekijöiden, mediakulutuksen ja taloudellisten asenteiden yhteyttä sodan kannatukseen Venäjällä. Vaikka tarkastelu rajoittuu näihin muuttujiin, voi tutkimuksen lähestymistapaa soveltaa myös muun tyyppisiin tutkimuskysymyksiin analysoitaessa sotakyselyitä vastaisuudessa.

Eemil Mitikka

Venäjän aloitettua laajamittaisemman sodankäynnin (tästä eteenpäin: hyökkäyssota) Ukrainassa 24. helmikuuta 2022 sekä mediassa että tutkimus- ja asiantuntijapiireissä on pohdittu Venäjän kansan suhtautumista hyökkäyssotaan (Bessudnov 2022; Erpyleva 2022; Yle 2022). Hieman ennen hyökkäyssodan alkua sodan mahdollisuutta spekuloidessa monet tunnetut venäläiset tutkijat, taitelijat, kirjailijat ja urheilijat tuomitsivat jyrkästi Venäjän (tuolloin)

mahdolliset tulevat sotatoimet Ukrainassa (Baulina 2022). Hyökkäyssodan alettua Venäjällä nähtiin myös laajamittaisia protesteja: kansalaisjärjestö OVD-Infon (2022) mukaan 20. heinäkuuta 2022 mennessä Venäjällä oli pidätetty 16 380 ihmistä sodanvastaisten kannanottojen vuoksi. Sitten suurimmat mielenilmaukset ovat laantuneet, sodan kritisointi on kriminalisoitu ja Venäjältä on joidenkin arvioiden mukaan muuttanut pois yli neljä miljoonaa ihmistä (Balhorn 2022; OVD-Info 2022; Tkatchov 2022).

Pian hyökkäyssodan alettua Kremlin alaisuudessa toimivat mielipidetutkimuslaitokset raportoivat selvän enemmistön venäläisistä tukevan sotaa tai ”sotilaallista erikoisoperaatiota” (ven. *spetsialnaja vojennaja operatsija* tai lyhyemmin *spetsoperatsija*). Näiden kyselytutkimuslaitosten mukaan sodan kannatus Venäjällä oli noin 60–70 prosentin luokkaa. Samoihin aikoihin tehdyt Venäjän oppositiota lähellä olevat kyselytutkimusprojektit raportoivat noin 60 prosentin venäläisistä tukevan sotaa (Hroniki 2022; Russian Field 2022a). Näiden kyselyiden perusteella selvä enemmistö venäläisistä näyttäisi siis tukevan hyökkäyssotaa.

Mutta voiko Venäjän tapaisessa autoritaarisessa maassa tehtyihin kyselytutkimuksiin luottaa, etenkin jos ne on tehty sodan kaltaisen poliittisesti latautuneen tilanteen aikana? Ovatko kyselyt ainoastaan Kremlin poliittisia aseita, joilla perustellaan ja oikeutetaan hyökkäyssotaa? Onko näitä kyselyitä ylipäänsä mielekästä ja relevanttia analysoida? Ja jos on, millä tavalla?

Artikkelini pyrkii antamaan vastauksia näihin kysymyksiin. Pääargumenttini on, että luottavuusongelmista huolimatta hyökkäyssotaaan liittyvistä venäläisistä kyselytutkimuksista voidaan saada arvokasta tietoa ja tehdä mielenkiintoisia havaintoja. Näistä epävarmuustekijöistä johtuen sodan kannatuksen ”todellisen tason” kartoittamisen sijaan on oleellisempaa tarkastella erilaisten taustamuuttujien vaikutuksia sodan tukemiseen sekä pohtia näiden merkityksiä sotatilanteen kehityksen näkökulmasta. Lisäksi sotakyselyitä tulee tarkastella niiden tuloksiin liittyvien epävarmuustekijöiden takia erityisen kriittisesti sekä ottaa kyseilyiden yhteiskunnallinen konteksti huomioon.

Artikkelini etenee siten, että esittelen aluksi Venäjällä tehtyihin sotakyselyihin liitettyä kritiikkiä ja epävarmuustekijöitä. Tämän jälkeen esittelen tutkimukseni aineiston ja metodit, joilla pyrin vastaamaan kysymykseen siitä, miten sosiodemografiset taustatekijät, sotatapahutumien informaatiolähteet ja taloudelliset asenteet ovat yhteydessä sodan kannatukseen. Sen jälkeen esittelen tutkimukseni analyysit ja tulokset, ja lopuksi pohdin tutkimukseni merkitystä sekä potentiaalisia tulevia tutkimussuuntauksia aiheeseen liittyen.

Tutkimuskysymys

Koska mediassa raportoidaan usein vain yleistasolla sodan kannatusprosentteja (ks. esim. Dickinson 2022; Vaalisto 2022), jäävät sodan kannatukseen vaikuttavat taustatekijät helposti taka-alalle. Tutkimukseni tarkoituksena onkin kartoittaa sodan kannatukseen vaikuttavia taustatekijöitä ja näiden suhteellista vaikutusta sodan kannatukseen. Tarkastelen sosiodemografisten taustatekijöiden muuttujien lisäksi, ovatko tietynlaiset informaatiolähteet sekä taloudelliset asenteet yhteydessä sodan kannatukseen Venäjällä. Nämä ovat tärkeitä kysymyksiä, koska niihin vastaaminen voi auttaa ymmärtämään paremmin esimerkiksi mitkä informaatiolähteet ovat relevantteja sodan kannatuksen/vastustuksen kannalta ja minkälainen vaikutus Venäjälle asetetuilla taloudellisilla sanktioilla on sodan kannatukseen. Lisäksi aiemmassa tutkimuksessa on havaittu merkittävä yhteys informaatiolähteiden ja taloudellisten asenteiden sekä autoritaarisen politiikan tukemisen välillä (Rose, Mishler & Munro 2011; Greene &

Robertson 2017). Tutkimuskysymys, johon pyrin vastaamaan on seuraava: Millaisen kuvan tässä käytetyt aineistot maalaavat sodan kannatuksen sosiodemografisten ja mediamuuttujien sekä taloudellisten asenteiden vaikutuksista sodan kannatukseen?

Tutkimukseni hypoteesit ovat:

- Sosiodemografisista tekijöistä korkeampi ikä, pienellä paikkakunnalla asuminen, matalampi koulutustaso ja miessukupuoli ovat yhteydessä korkeampaan tukeen sodalle.
- Mediamuuttujista television kulutus sekä valtion virallisten tiedonlähteiden käyttö sodan tapahtumista lisää sodan kannatusta. Oletan myös, että sosiaalisen median, erityisesti Telegramin ja YouTuben, käyttö informaatiolähteenä vähentää sodan kannatusta.
- Koettu heikentynyt taloudellinen tilanne sodan alkamisen myötä lisää sodan vastustusta.

Kyselytutkimukset Venäjällä: Kremlin propaganda-ase vai tutkittua tietoa?

Kyselytutkimuksista puhuttaessa herää kysymys, kuinka luotettavina ja yleistettävänä niiden tuloksia voidaan pitää sekä missä määrin ne kuvaavat ihmisten ”todellisia asenteita”. Nämä kysymykset ovat erityisen relevantteja Venäjän kaltaisissa autoritaarisissa ja korruptoituneissa yhteiskunnissa tehtyjä kyselyitä tulkittaessa. Voimakkaasti rajoitetun sananvapauden takia voi spekuloida, että ihmiset saattavat antaa sosiaalisen normin mukaisena pidettyjä vastauksia kyselyissä (Kuran 1997; Rogov 2017). Korruptoitunut toimintakulttuuri voi puolestaan vaikuttaa kyselyiden laatuun, jos tuloksia vääristellään kyselyn tilaajan mieltymysten mukaisiksi. Timothy Frye ja kumppanit (2017) ovat esittäneet Putinin suosion todellisuutta mittaavassa tutkimuksessaan venäläisiin kyselytutkimuksiin liitettävän tyypillisesti kolme kritiikkiä tai epävarmuustekijää:

1. tulosten kaunistelu tai suoranainen vääristely
2. Kremlin hallitsema valtamedia manipuloi yleistä mielipidettä
3. venäläiset vastaavat kyselyissä vallitsevan sosiaalisen normin mukaisesti.

Fryen ja kumppaneiden listaamien kritiikkien lisäksi hyökkäyssotaan liittyviä venäläisiä kyselyitä on arvosteltu myös

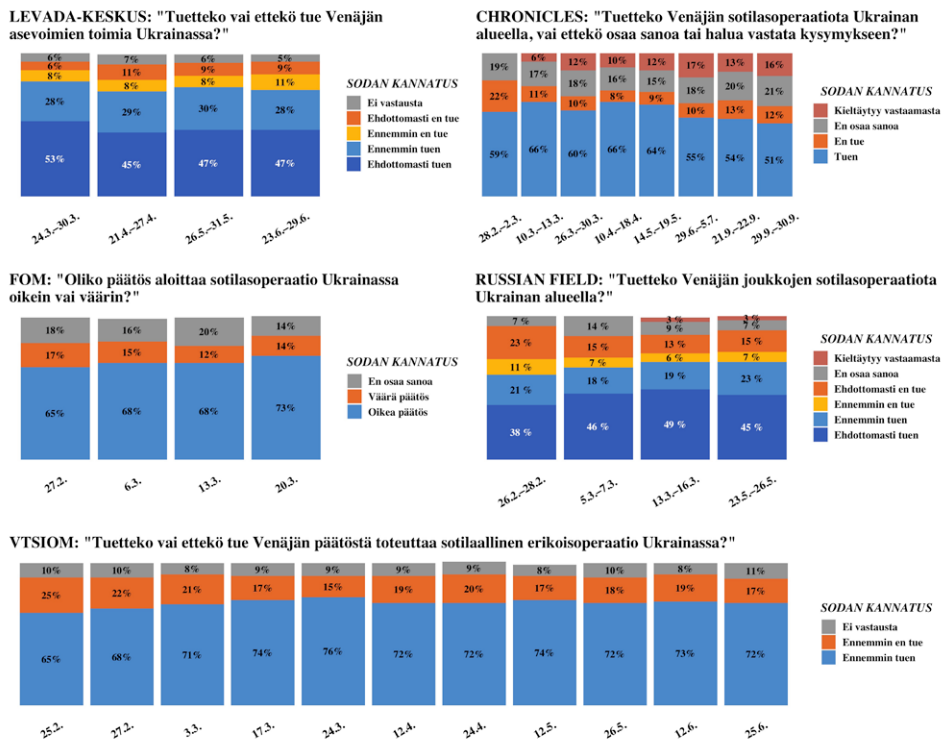
4. epämääräisistä tai johdattelevista kysymyksenasetteluista sekä
5. erittäin matalista vastausprosentteista, joiden vuoksi kyselyiden yleistettävyys kärsii.

Ensimmäisen sotakyselyihin liitetyn epävarmuustekijän mukaan venäläiset kyselyiden tuottajat kaunistelevat kyselyiden tuloksia vastaamaan niiden tilanneiden tahojen intressejä. Kyselyiden tuloksia on myös esitetty yksinkertaisesti tehtailtavan (Morris 2022). Syynä kyselytulosten tehtailemiselle voi olla esimerkiksi venäläisten yleinen haluttomuus osallistua kyselytutkimuksiin (Napreenko 2017; Katz 2022b; Mostovštšikov 2022), minkä vuoksi puuttuvia vastauksia pitäisi paikkailla vaikkapa keksimällä niitä. Kyselyiden tuloksia voitaisiin puolestaan kaunistella vastaamaan niiden tilanneen tahon intressejä, jolloin näitä voitaisiin käyttää oikeuttamaan tietynlaista politiikkaa. Sotakyselyiden propagandistinen arvo onkin ilmeinen, sillä ”enemmistö venäläisistä kannattaa sotaa” ja muut sen kaltaiset johtopäätökset voivat toimia sekä sodan poliittisena oikeutuksena Venäjällä että erilaisten pakotteiden

(esimerkiksi taloudelliset sanktiot, tiukempi viisumipolitiikka) ja venäläisvihan perusteena (AleksanteriInstitute 2022; Alyukov 2022).

Tulosten kaunistelu onkin aiheellinen huoli erityisesti Kremliä lähellä olevien tai sen käytännössä omistamien kyselytutkimuslaitosten osalta. Esimerkiksi Venäjän valtion omistaman VTsIOMin (ven. *Vserossijski tseñtr izuťšenija obštšestvennogo mnenija*) johtaja Valeri Fjodorov on sanonut jo vuonna 2013 antamassaan haastattelussa, että VTsIOM ei käytännössä julkaise kyselyidensä tuloksia ilman valtapuolue Yhtenäisen Venäjän hyväksyntää (Makejev 2013). Näin ollen hyökkäyssodan kaltaisesta erittäin politisoituneesta ja Putinin henkilökohtaisen arvovallan kannalta tärkeästä aiheesta tehtyjen kyselytutkimusten osalta on helppo kuvitella kyselyiden tuottajilla olevan paineita tietynlaisten tulosten saamiseksi.

Vaikka teknisesti ottaen kyselydatan tehtailu ei olekaan vaikeaa – osaava henkilö voi simuloida uskottavan oloisen kyselyaineiston melko vaivattomasti – hyökkäyssotaan liittyvien kyselyiden tulosten keksiminen tyhjästä vaikuttaa epätodennäköiseltä. Ensinnäkin sotakyselyitä ovat tehneet Venäjällä paitsi Kremlin alaisuudessa työskentelevät tutkimuslaitokset (VTsIOM, FOM), myös valtiosta riippumattomat tahot (Levada-keskus) ja jopa

Kuva 1. Sodan kannatuksen vertailu eri kyselytutkimuslaitosten aineistojen valossa. Otokoko vaihtelee hieman kyselyittäin, mutta pääsääntöisesti se on noin 1 600 vastaajan luokkaa (poikkeuksena FOM, jonka sotakyselyissä otokoko on 1 500). Lähteet: Levada-tseñtr (2022a), Hroniki (2022), FOM (2022), Russian Field (2022a, 2022d, 2022b, 2022c), VTsIOM (2022c, 2022b)

poliittista oppositiota edustavat tutkimusprojektit (esimerkiksi Russian Field, Chronicles). Kuvassa 1 on visualisoitu hyökkäyssodan kannatusta erilaisten venäläisten kyselytutkimusten perusteella. Nämä kyselyt maalaavat varsin samankaltaisen kuvan hyökkäyssodan kannatuksesta Venäjällä huolimatta siitä, edustaako kyselyn tehnyt organisaatio valtiovaltaa vai riippumatonta tutkimuslaitosta. Toiseksi voidaan kysyä, miksi Venäjän oppositioon liittyvien kyselytutkimusten tekijät vääristelisivät tietoisesti kyselyiden tuloksia. Esimerkiksi Russian Fieldin hyökkäyssotaa koskevilla kyselyillä mukana oleva ja Kremliä avoimesti kritisoiva oppositiopoliitikko ja tubettaja Maksim Katz (2022a) leimattiin ulkomaiseksi agentiksi 22.7.2022. On vaikea kuvitella hänen kaltaisensa toimijan motiivia osallistua kyselytutkimusten organisointiin, joiden tuloksia vääristeltäisiin tietoisesti tai keksittäisiin ”tyhjästä”. Lisäksi myös Venäjän oppositioaktiivien keskuudessa voi olla psykologista tarvetta tulkita kyselyjä omien odotusten ja ihanteiden mukaisesti.

Venäläisiä sotakyselyitä on kritisoitu myös johdattelevista ja epämääräisistä kysymyksenasetteluista (Alyukov 2022). On esitetty, että jos kysymys sodan hyväksynnästä muotoillaan: ”tuetteko *Venäjän päätöstä* sotilasoperaatiosta Ukrainassa” (korostus kirjoittajan), voi kysymyksen ajatella niputtavan yhteen kaksi kysymystä: 1) hyväksyykö vastaaja Putinin politiikan ja 2) tukeeko vastaaja ”sotilasoperaatiota”. Tämänkaltaisten kysymysten on esitetty vääristävän sotakyselyiden tuloksia Kremlin sotapolitiikan hyväksi, koska päätöstä vastustava vastaaja vastustaisi sekä sotaa että Putinia (ibid.).

Epämääräiset ja johdattelevat kysymykset vaikuttavat epäilemättä kyselyn mittaustarkkuuteen. Sotakyselyiden osalta tämän kritiikin uskottavuutta syövätkin Kremlin alaisuudessa toimiville kyselytutkimuslaitoksille vaihtoehtoisten sotakyselyiden tulokset erilaisilla kysymyksenasetteluilla ja mitta-asteikoilla. Kuten kuvasta 1 käy ilmi, Levada-keskuksen, Chroniclesin ja Russian Fieldin sotakyselyissä ei mainita sodan kannatusta mittaavassa kysymyksessä ”päättöstä aloittaa/toteuttaa sotilasoperaatio”, vaan tiedustellaan ainoastaan tukea ”Venäjän joukkojen/asevoimien toimille Ukrainassa” tai yksinkertaisesti ”Venäjän sotilasoperaatiolle Ukrainan alueella”. Silti näidenkin kyselyiden osalta sodan kannatus on melko samaa luokkaa, vaikkakin yleiskannatus sodalle on kymmenisen prosenttia matalampaa Russian Fieldin ja Chroniclesin kyselyissä verrattuna VTsIOMin ja FOMin kyselyihin.

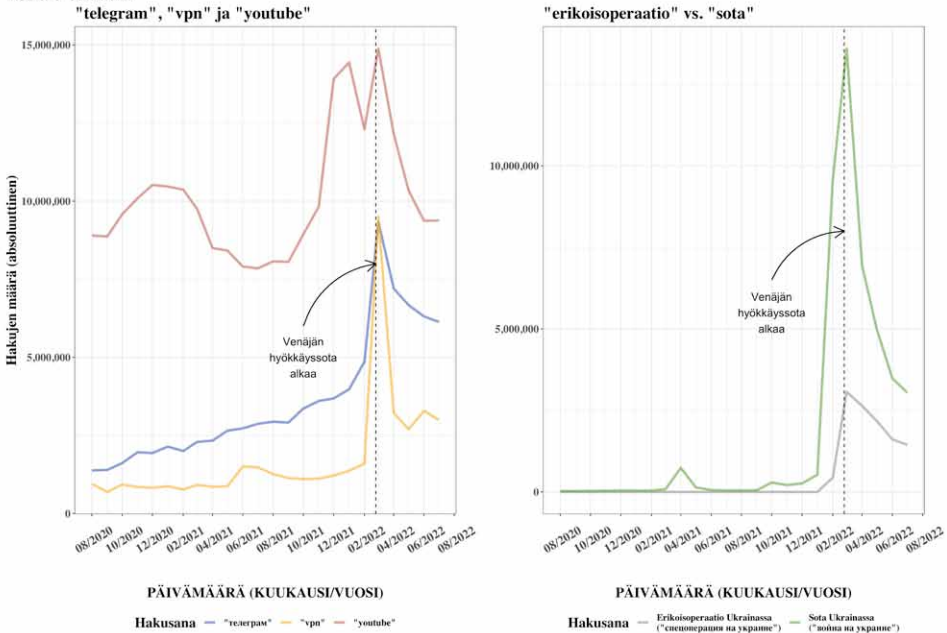
Venäläisten kyselyiden luotettavuutta on kyseenalaistettu myös Kremlin oletetulla kyvyllä manipuloida yleistä mielipidettä joukkotiedotusvälineiden hallinnan kautta. Onkin totta, että valtion suurimpien mediatalojen kontrolli ja valtiosta itsenäisten mediatoimijoiden erittäin rajattu toimintaympäristö rajoittaa venäläisten mahdollisuuksia kuulla Kremlin linjasta poikkeavia mielipiteitä (Gehlbach 2010; Gehlbach & Sonin 2014; ks. myös Frye et al. 2017, 3). Lisäksi hyökkäyssodan kehystämällä brutaalinen sodan sijaan ”natsismin vastaiseksi sotilaalliseksi erikoisoperaatioksi” Venäjän valtionmediassa voi olettaa olevan merkittävä vaikutus venäläisten mielipiteisiin sodasta: on psykologisesti huomattavasti helpompaa tukea ”Kiovan fasistijuntan” vastaista sotaa kuin Ukrainan tapaista veljeskansaa vastaan käytävää sotaa (Yaffa 2022).

Mediaympäristön tiukan kontrollin vuoksi voisi olettaa, että koska venäläiset saavat vain Kremlin suodattamaa informaatiota Ukrainan tilanteesta, eivät ”tavalliset venäläiset” ymmärrä mitä Ukrainassa todellisuudessa tapahtuu. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että venäläisten enemmistö suhtautuisi hyökkäyssotaan kliinisenä ”erikoisoperaationa”, joka oli välttämätön Ukrainan kansan pelastamiseksi natseilta ja joka ei kosketa omaa elämää suoraan, koska ”erikoisoperaatioissa” on ainoastaan ammatti- ja palkkasotilaita.

On kuitenkin olemassa myös näyttöä siitä, että enemmistö venäläisistä ymmärtää hyökkäyssodan olevan Kremlin mainostaman kliinisen ”erikoisoperaation” sijaan perinteistä sotaa. Kuvassa 2 on visualisoitu hakusanojen ”erikoisoperaatio Ukrainassa” ja ”sota Ukrainassa” käyttöä Venäjän suosituimmassa hakukoneessa Yandexissa elokuun 2020 ja heinäkuun 2022 välillä. Kuten kuvasta näkyy, ”sota Ukrainassa” on moninkertaisesti käytetympi hakusana verrattuna Kremlin käyttämään ”erikoisoperaatioon”. Tämä kieli siitä, että hyökkäyssota nähdään Venäjällä ”sotana” Kremlin suosiman ”sotilaallisen erikoisoperaation” sijaan. Lisäksi viimeistään Putinin syyskuussa 2022 julistaman ”osittaisen” liikekannallepanon myötä mielikuva sodasta tarkkaan rajattuna ”erikoisoperaationa” lienee särkynyt lopullisesti.

Samassa kuvassa on myös kuvattu hakusanojen ”telegram”, ”vpn” ja ”youtube” käyttöä vastaavalla aikajaksolla Yandexissa. Telegram on suosittu, tietoturvan kannalta turvallisenä pidetty ja Venäjän opposition laajasti käyttämä pikaviestisovellus, jonka käytön Kreml on epäonnistuneesti yrittänyt estää ainakin vuodesta 2016 lähtien (Goncharov 2018; Balhorn 2022). VPN (*Virtual Private Network*) tarkoittaa virtuaalista erillisverkkoa, jolla salataan ja luodaan yksityinen sekä tietoturallinen internetyhteys (Kyberturvallisuuskeskus 2022). YouTube on puolestaan Venäjän opposition suosima videopalvelu: monet oppositiotoimijat ja hallinnon kriitikot, kuten Aleksei Navalnyi, Maksim Katz, Ilja Varlamov, Jekaterina Schulmann, Ljubov Sobol ja Juri Dud, ovat myös suosittuja tubettajia. YouTube myös esti Venäjän valtiontelevisio propagandisti Vladimir Solovjovin kanavan sekä RT:n ja Sputnikin käytön Euroopan unionissa sodan alettua (Sovina 2022; Walker 2022). Näin ollen YouTubeen voidaan sanoa tarjoavan Kremlin uutisoinnille vaihtoehtoisia tiedonlähteitä Venäjällä. Yan-

**TIEDONVÄLITYKSEEN JA SOTAAN LIITTYVIEN HAKUSANOJEN KÄYTTÖ YANDEXISSA
1.8.2020–31.7.2022**

Kuva 2. Telegramiin, VPN-yhteyksiin, YouTubeen ja hyökkäyssotaan liittyvien hakusanojen määrät Yandexissa 1.8.2020–31.7.2022
Lähde: Yandex Keyword statistics (2022)

dexin hakusanadatan perusteella kiinnostus sekä Telegramia, VPN-yhteyksiä että YouTubea kohtaan on kasvanut merkittävästi etenkin hyökkäyssodan alkamisen myötä. Tämän perusteella voi olettaa, että merkittävä osa venäläisistä on tietoisia Kremlin tietoliikenneverkkojen ja informaatiokanavoiden valvonnasta tai valvontayrityksistä. Lisäksi vuonna 2020 arviolta 85 prosentilla venäläisistä oli pääsy internetiin (Central Intelligence Agency 2022). Vaikka pääsy tiedon ääreen ei yksin takaa sitä, että ihmiset etsisivät kriittisesti ja monipuolisesti tietoa maailman tapahtumista (Morozov 2011), venäläisillä on kuitenkin mahdollisuuksia myös Kremlin tiedotusvälineille vaihtoehtoisen tiedon hankintaan. Näin ollen valtion mediakontrollista huolimatta on epäselvää, kuinka tehokkaasti Kreml pystyy todellisuudessa manipuloimaan yleistä mielipidettä median kautta.

On myös esitetty, että erityisesti autoritaarisissa yhteiskunnissa vastaajat eivät ilmaise todellisia mielipiteitään ja vastaavat kyselytutkimuksissa vallitsevan sosiaalisen normin mukaisesti (Noelle-Neumann 1984; Kuran 1997; Rogov 2017). Nämä epäilyt ovat relevantteja autoritaarisissa maissa rauhan ajanakin, mutta ne korostuvat entisestään sodan kannatuksen kaltaisia erittäin politisoituneita kysymyksiä kartoittavissa kyselyissä. Lisäksi Kreml kriminalisoi Venäjän asevoimien toimien kritisoimisen 4.3.2022 allekirjoitetulla niin sanotulla ”valeuritilailalla” (ven. *zakon o feikah*), ja kasvava joukko niin yksittäisiä henkilöitä kuin organisaatioitakin on leimattu ulkomaisiksi agenteiksi (Wikipediija 2022). Listalle on päätyneet tunnettuja oppositiopoliitikkoja (Garri Kasparov, Mihail Hodorkovski, Ljubov Sobol, Vladimir Milov, Ilja Jašin, Vladimir Kara-Murza, Maksim Katz), mutta myös tutkijoita (Jekaterina Schulmann), kulttuurihahmoja (Ivan Drjomin, Tatjana Lazareva) sekä suosittuja tubettajia (Juri Dud, Aleksei Pivovarov). ”Valeuritilain” nojalla myös Moskovan Krasnoselskin piirin kaupunginvaltuutettu Aleksei Gorinov tuomittiin seitsemäksi vuodeksi vankeuteen hänen arvosteltuaan sotaa kaupunginvaltuuston kokouksessa ja pietarilainen taiteilija Aleksandra Skotšilenko määrättiin esitutkintavankeuteen supermarketin hintalappujen vaihtamisesta sodanvastaisiin sanomiin (YLE Uutiset 2022b; 2022a). Myös ”ulkomaisten agenttien” listalle päätyneet oppositiopoliitikot Ilja Jašin ja Vladimir Kara-Murza vangittiin Venäjän asevoimien kritisoimisesta vastaavan lain nojalla (Amnesty International 2022; The Moscow Times 2022).

Kiristyneen sensuurin ja sodan kannatuksen erittäin politisoituneen luonteen takia onkin varsin todennäköistä, että venäläisten sotakyselyiden vastauksissa on tiettyä ”sensuurillisää” ja sosiaalisen normin mukaista vastaamista. Philipp Chapkovskin ja Max Schaubin (2022) sodan kannatusta mittaavassa luettelokokeessa (engl. *list experiment*) merkittävästi pienempi osuus vastaajista vastasi kannattavansa sotaa kyselyssä, jossa puolelle vastaajista annettiin mahdollisuus olla valitsematta sodan kannatuksen vaihtoehtoa ja puolelle ei annettu tätä mahdollisuutta. Annettaessa vaihtoehto olla kannattamatta sodan kannatus putosi 15 prosenttisyksikköä 68 prosentista 53 prosenttiin. Chapkovskin ja Schaubin tutkimus antaa viitteitä siitä, että venäläiset sotakyselyt tuskin tarjoavat koko totuutta sodan kannatuksen tasosta.

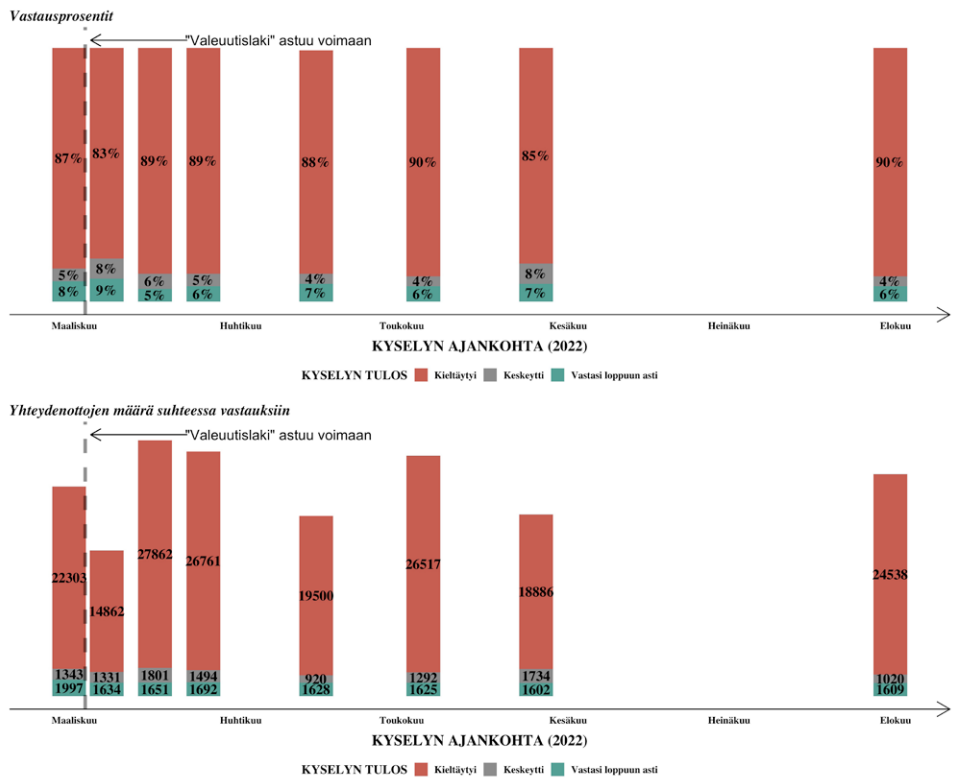
Toisaalta vaikka Chapkovskin ja Schaubin (ibid.) tutkimus maalaakin hieman vähemmän yksiselitteisen kuvan tilanteesta, myös he huomauttavat, että suuri osa venäläisistä tukee sotaa, vaikka heille annettaisiinkin kyselyssä vaihtoehto olla kannattamatta sitä. Lisäksi on hyvä muistaa, että yhden luettelokokeen tuloksia ei voi suoraan yleistää mittaamaan kaikkien sotakyselyiden mahdollisia vastausvinoumia. Chapkovski ja Schaub myös huomauttavat itse, että heidän kyselynsä otos edustaa todennäköisesti keskimääräistä liberaalimpaa osaa Venäjän väestöstä – otos kerättiin Toloka-verkkoalustalta, joka on Venäjän vastine laajasti vastaavassa politiikan tutkimuksessa käytetylle Amazon MTurkille. Muissa hyökkäyssodan kannatukseen liittyvissä luettelokokeissa on myös saatu ristiriitaisia tuloksia. Kirill Tšmelin,

Nikita Savinin ja Izrael Markesin (2022) maaliskuussa 2022 tekemässä luettelokokeessa sodan kannatus oli jopa korkeampaa niiden vastaajien keskuudessa, joilla oli mahdollisuus jättää tämä vaihtoehto valitsematta.

Edellä mainittujen tutkimusten lisäksi on olemassa muutakin näyttöä, joka on ristiriidassa sen kanssa, että venäläiset vastaisivat täysin epärehellisesti sotakyselyihin. Russian Fieldin toukokuussa 2022 tekemän kyselyn mukaan 21 prosenttia vastasi pelkäävänsä ja 76 prosenttia ei pelännyt osallistua Ukrainan tapahtumia käsitteleviin kyselyihin. Vaikka 21 prosenttia onkin merkittävä luku, silti selvä enemmistö vastaajista ei pelännyt osallistumista. Levada-keskuksen (2022c) mukaan puolestaan vastausinto ja luottamus kyselyihin ei ole muuttunut merkittävästi hyökkäyssodan myötä (ks. myös Keating 2022). Lisäksi Maksim Katzin ryhmän tekemässä videoidussa katukyselyssä moni moskovalainen puhuu avoimesti sotaa vastaan, vaikka tietää päätyvänsä videolle. Myös Andrei Lošakin (2022) tuoreessa dokumenttieloku- vassa etenkin moni nuoremman sukupolven venäläinen puhuu avoimesti sotaa vastaan, vaikka onkin tietoinen tämän vaaroista. Olemassa olevan tutkimus- ja anekdoottinäytön perusteella kysymykseen mielipiteiden vääristelystä tai sen määrästä ei ole yksiselitteistä vastausta.

Viimeisin tässä esiteltävä venäläisiin sotakyselyihin liitetty epävarmuustekijä on so- siaalisten seurausten pelosta tai yleisen poliittisen apatian vuoksi esiintyvä vastauskato sotakyselyissä (Balhorn 2022). Tämän argumentin mukaan sotakyselyt eivät ole edustavia,

VASTAUSKATO HYÖKKÄYSSOTAAN LIITTYVISSÄ KYSELYISSÄ (Russian Field)

Kuva 3. Vastauskato Russian Fieldin 2022 sotakyselyissä. Lähde: Russian Field (2022e)

koska vaikka otoskoko olisi tilastollisesti edustava ja yleistettävissä, kyselyiden alhaisten vastausprosenttien ja korkeiden keskeytysprosenttien vuoksi vastaajiksi valikoituvat vain tietyn tyyppiset ihmiset. On myös argumentoitu, että venäläisiin kyselyihin valikoituvat ennen kaikkea vastaajat, jotka ovat joko Putinin hallinnon kannattajia tai yleisesti hyväksyttävän mielipiteen mukaan vastaavia konformisteja (Aleksanteri Institute 2022; Alyukov 2022). Näin ollen mahdolliset kriittiset ja oppositiota edustavat äänet eivät kuulu tai ainakin ne jäävät aliedustetuiksi sotakyselyissä.

Venäläisiä kyselyitä on kritisoitu alhaisista vastausprosentteista jo ennen hyökkäyssotaa (Napreenko 2017). Todellisen vastausinnon arvioimista vaikeuttaakin venäläisten kyselytutkimusten usein puutteellinen dokumentaatio: sekä Kremlin alaisuudessa toimivat (VTsIOM, FOM) että valtiosta itsenäiset kyselytutkimuslaitokset (Levada-keskus) eivät usein raportoi kyselyidensä vastaus- tai keskeytysprosentteja julkisesti. Toisaalta Venäjä on osallistunut jo vuosikymmeniä lukuisiin laadukkaisiin kyselytutkimusohjelmiin, kuten Maailman arvotutkimukseen (Word Values Survey) ja Eurooppalaiseen sosiaalitutkimukseen (European Social Survey), jossa Venäjän vastausprosentit ovat olleet toisinaan samaa luokkaa kuin Suomessa ja jopa korkeampia kuin joissain Pohjoismaissa (Beullens et al. 2014, 10). Tuntuu myös epätodennäköiseltä, että tämän kaltaiset kansainväliset tutkimushankkeet myöntäisivät vuodesta toiseen rahoitusta Venäjällä toteuttaviin kyselykierroksiin, jos tutkimusten dokumentaatio ja raportointi olisivat täysin luokattomia.

Hyökkäyssodan alettua Venäjän sisäinen sortohallinto on kuitenkin voimistunut entisestään, mikä luonnollisesti vaikeuttaa myös luotettavan tiedon saamista. Sotailmapiiirin vallitessa yhä harvemman venäläisen voi olettaa uskaltavan osallistua kyselytutkimuksiin ”väärien vastaus-ten” antamisen pelossa. Valitettavasti myöskään tässä artikkelissa analysoiduissa kyselyissä ei raportoida kyselyiden vastaus- tai keskeytysprosentteja lukuun ottamatta Russian Fieldin sotakyselyitä. Russian Fieldin sotakyselyiden katoanalyysin (kuva 3) mukaan 80–90 prosenttia tavoitelluista vastaajista kieltäytyy osallistumasta kyselyihin, 5–9 prosenttia vastaa niihin ja 5–8 prosenttia vastaajista keskeyttää jossain vaiheessa kyselyä. Näin alhaiset vastausprosentit kielivät eittämättä laajasta haluttomuudesta osallistua sotakyselyihin, mikä myös vaikuttaa niiden luotettavuuteen tietolähteenä. Vaikka nämä kyselyt olisivat otoskooltaan riittävän suuria tilastollisiin yleistyksiin, eivät niiden otokset ole välttämättä tämän näytön perusteella tarpeeksi satunnaisia. On myös varsin realistista olettaa, että vastausprosentit eivät ole merkittävästi korkeampia muissa sotakyselyissä verrattuna Russian Fieldin raportoimiin lukuihin.

Tässä esitellyistä venäläisten kyselyiden ja sotakyselyiden epävarmuustekijöistä pidän korkeaa vastauskatoa kaikkein merkittävämpänä sotakyselyiden luotettavuutta syöväenä tekijänä. Koska venäläisten suhtautumisesta hyökkäyssotaan on erittäin rajallisesti vaihtoehtoista dataa saatavilla, käytän tästä rajoitteesta huolimatta sotakyselyitä tämän artikkelini aineistona. Sotakyselyiden korkean vastauskadon vuoksi tutkimukseni pääasiallisena kysymyksenä ei ole myöskään kartoittaa sodan kannatuksen ”todellista tasoa”, vaan arvioida mitkä tekijät vaikuttavat sodan kannatukseen *ylipäänsä* ja *suhteellisesti tarkasteltuna* näiden aineistojen valossa. Esittelen seuraavaksi tutkimuskysymykseni sekä metodit ja aineistot.

Tutkimusaineisto

Venäjällä on tehty monia kyselyitä sodan kannatukseen liittyen. Perinteisten valtiollisten kyselytutkimuslaitosten FOMin ja VTsIOMin sekä etenkin lännessä laajasti siteeratun valtiosta riippumattoman Levada-keskuksen lisäksi Venäjän oppositiota lähellä olevat Chroniclesin

ja Russian Fieldin kaltaiset organisaatiot ovat tehneet omia sotakyselyitään. Edellä mainituista VTsIOM sekä Russian Field ja Chronicles ovat myös julkaisseet sotakyselyidensä raakadatan eli riviaineistot. Tämä mahdollistaa perinteisesti mediassa esitettävien kahden tai kolmen muuttujan välisien kuvailevien tilastojen tarkastelun lisäksi hienojakoisempien monimuuttujamallien soveltamisen sodan kannatuksen tarkastelussa.

Käytän tutkimusaineistonani Russian Fieldin 5.–7.3.2022, Chroniclesin 14.–19.5.2022 ja VTsIOMin helmi-, maaliskuu-, touko- ja kesäkuussa 2022 tekemiä sotakyselyitä (taulukko 1). Koska Russian Fieldin ja Chroniclesin kyselyiden kysymyspatterit vaihtelevat merkittävästi kyselyiden välillä, valitsin näiden tutkimusprojektien teettämistä kyselyistä ne, jotka sisälsivät tutkimuskysymyksieni kannalta relevantteimpia kysymyksiä. VTsIOMin kyselyissä puolestaan kysymyspatterit olivat huomattavasti samankaltaisemmat kyselyistä toiseen, mutta kysymysten määrä oli huomattavasti vähäisempi verrattuna Russian Fieldin ja Chroniclesin kyselyihin. Vaikka kyselyt on tehty eri ajankohtina ja sensuuri on kiristynyt sodan myötä, sodan kannatuksen yleisprosentissa ei ole näissä kyselyissä merkittävää eroa suhteessa sotasensuuriin (ks. myös kuva 1). Tämän vuoksi kyselyiden ajankohtaa tärkeämpi kriteeri aineistoja valittaessa olivat niiden sisältämät kysymyspatterit. Taulukossa 1 on tarkempi erittely kyselyiden piirteistä.

Tutkimuksen selitettävä muuttuja on sodan kannatus. Kuten kuvasta 1 käy ilmi, hyökkäyssodan kannatusta tiedusteltaessa sodasta käytetään nimitystä ”erikoisoperaatio” tai ”sotilaallinen erikoisoperaatio”, koska varsinaisesta sodasta puhuminen on kriminalisoitu. Yksinkertaistaakseni kirjoitusasua puhun tässä kuitenkin ”sodan” kannatuksesta ”erikoisoperaation” kannatuksen sijaan. Tässä käyttämäni aineistojen – Chroniclesin, Russian Fieldin ja VTsIOMin sotakyselyt – sodan kannatusta mittaavien kysymyksien alkuperäiset kysymyksenasettelut ja vastauskategoriat ovat nähtävillä kuvassa 1 (alkuperäiset kysymykset ja muuttujien koodaukset, ks. Mitikka 2022).

Uudelleenluokittelin sodan kannatusta mittaavan muuttujan kaikissa kyselyissä siten, että ”sodan tuki = 1” ja ”sodan vastustus = 0”. Rajasin kannastaan epävarmat ja vastaamasta kieltäytyneet tarkastelun ulkopuolelle.

Sodan kannatusta selittävät muuttujat

Tarkasteluuni valikoituneista sotakyselyistä valitsin sodan kannatusta selittäviksi muuttujiksi sosiodemografiset taustatekijät, sodan tapahtumien tiedonlähteet sekä vastaajien henkilökohtaiseen talouteen liittyvät asenteet. Sosiodemografisiin taustatekijöihin lukeutuvat vastaajan ikä, sukupuoli, koulutus ja asuinpaikan koko. Kategorisoin kaikki sosiodemografiset muuttujat eri aineistojen vertailtavuuden parantamiseksi.

<i>Organisaatio</i>	<i>Päivämäärä</i>	<i>Otoskoko</i>	<i>Riippuvuus valtiosta</i>	<i>Kytös</i>
Chronicles	14.–19.5.2022	1 605	Ei	Oppositio
Russian Field	5.–7.3.2022	1 606	Ei	Oppositio
VTsIOM	25.2.–25.6.2022	9 600	Kyllä	Presidentinhallinto, valtio

Taulukko 1. Tutkimusaineistojen kuvaus.

Sosiodemografisten muuttujien lisäksi tarkastelen eri informaatiolähteiden vaikutusta vastaajien asenteisiin, koska nämä ovat potentiaalisesti relevantteja sodan kannatukseen vaikuttavia tekijöitä. Koska Kreml kontrolloi televisiota tiukasti, voidaan television kulutuksen olettaa lisäävän sodan kannatusta. Lisäksi ensimmäisten sotakyselyiden analyysit sekä aiempi tutkimus tukevat tätä oletusta (Greene & Robertson 2017; Bessudnov 2022; Svenonius & Mitikka 2022). Toisaalta oletan Venäjän oppositio toimijoiden suosimien sosiaalisen median kanavien, kuten Telegramin ja YouTuben (Balhorn 2022), käytön Ukrainan tapahtumien informaatiolähteenä vähentävän sodan kannatusta. *Chroniclesin* ja *Russian Fieldin* aineistoissa Ukrainan tapahtumien informaatiolähdemuuttujat on luokiteltu kaksiluokkaisiksi vastatahtumapareiksi ”1=tiedonlähde” ja ”0=ei tiedonlähde”. VTsIOMin aineistoissa puolestaan tiedustellaan kategorisilla muuttujilla vastaajan television kulutusta ja internetin käyttöä ainoastaan määrällisesti ilman kytköstä Ukrainan tapahtumiin. Vaikka tämä ero heikentää aineistojen vertailtavuutta, käytän tätä silti arvioidakseni yleisellä tasolla mediakulutuksen vaikutusta sodan tukemiseen.

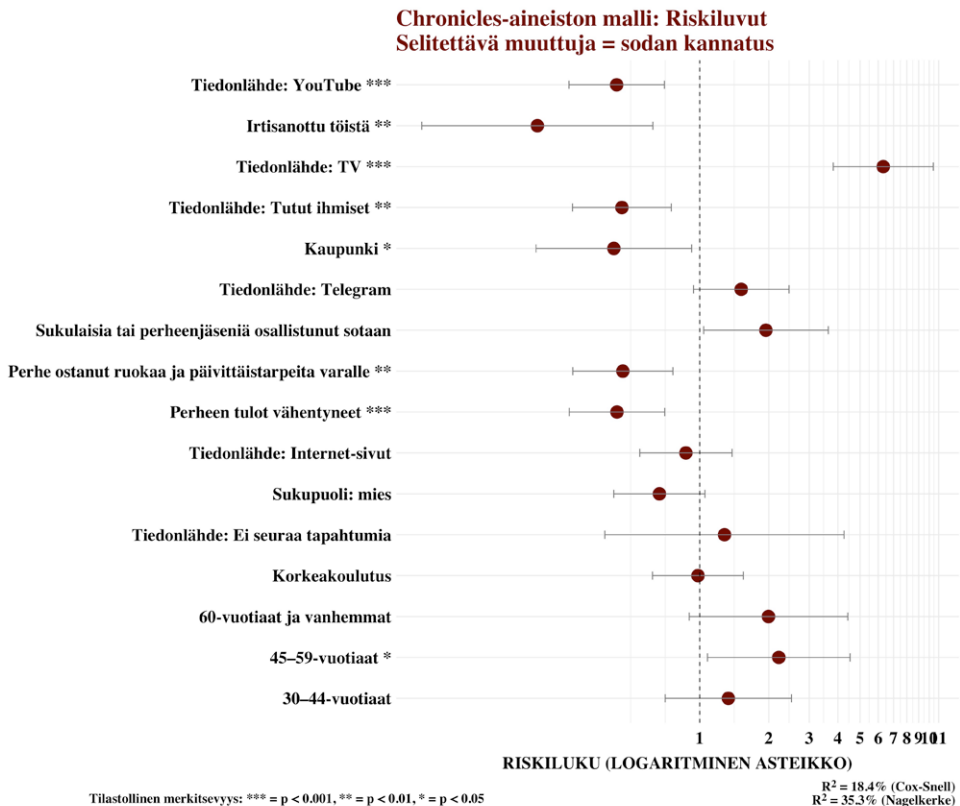
Lopuksi tarkastelen miten vastaajan kokemus taloudellisesta tilanteestaan vaikuttaa sodan kannatukseen, koska kysymys on relevantti esimerkiksi Venäjälle asetettujen taloudellisten sanktioiden toimivuuden kannalta. Lisäksi aiemmassa tutkimuksessa tämän on havaittu olevan yhteydessä autoritaarisen politiikan tuen kannalta (Rose, Mishler & Munro 2011; Greene & Robertson 2017). Jos analyysini perusteella löytyy yhteys sodan alkamisen jälkeisen huonontuneen taloudellisen tilanteen ja vähäisemmän sodan tuen välillä, voidaan olettaa Venäjälle asetettavien taloudellisten sanktioiden olevan merkittäviä, tai päinvastoin. Vaikka vastaajan taloustilannetta mittaavat muuttujat vaihtelevat kyselyiden välillä melko paljon, voidaan sodan kannatusta mittaavia malleja vertailemalla saada yleiskuvaa sodan kannatukseen vaikuttavista trendeistä Venäjällä.

Koska tutkimukseni selitettävä muuttuja eli sodan kannatus on kaksiluokkainen (”tuen sota – en tue sota”) käytän analyysimenetelmänä binääri-logistista regressioanalyysiä. Lisäksi logistinen regressio on myös hyvin joustava menetelmä selitettävien muuttujien mitta-asteikkoa kohtaan (ks. esim. Jokivuori & Hietala 2007; Nummenmaa 2021). Kaikki analyysit ja visualisoinnit on tehty R-ohjelmointikielellä (versio 2022.7.0.548), RStudiolla (2022) sekä survey- (Lumley 2020) ja tidyverse- (Wickham et al. 2019) R-paketeilla. R-replikaatiokoodit ovat kokonaisuudessa saatavilla tälle tutkimukselle osoitetussa GitHub-repositoriossa (ks. Mitikka 2022).

Chroniclesin aineiston tulokset

Aloitin tarkasteluni mallintamalla vaiheittain selittävien tekijöiden vaikutusta selitettävään muuttujaan eli sodan kannatukseen. Luettavuuden parantamiseksi esittelen tässä ainoastaan kaikki muuttujat sisältävät sodan kannatusta ennustavat tilastolliset mallit tuloksineen. Näihin ”lopullisiin” malleihin on kuitenkin päädytty asteittaisen tarkastelun kautta lisäämällä vaiheittain selittäviä muuttujia analyysiin. Osittaisten mallien tulokset ovat saatavilla tälle artikkelille osoitetussa GitHub-repositoriossa (ks. Mitikka 2022).

Kuvassa 4 on visualisoitu *Chroniclesin* kyselyaineiston perusteella rakennetut mallit. Tätä ja muita tässä visualisoituja regressiomalleja tulkitaan siten, että luvun yksi kohdalla olevan katkoviivan oikealle puolelle jäävät pisteet kasvattavat riskiä kannattaa sota, kun taas katkoviivan vasemmalle puolelle jäävät havainnot vastaavasti vähentävät tätä riskiä.¹ Mitä kauempana havainnot ovat katkoviivasta, sitä voimakkaampi yhteys muuttujalla on sodan kan-

Kuva 4. Sodan kannatusta selittävät sosiodemografiset tekijät, mediakulutustuottajat sekä taloudelliset asenteet Chronicles-projektin aineiston perusteella.
Datalähde: Hroniki (2022)

natukseen. Asteriskit eli tähtimerkit muuttujien nimien perässä kuvaavat yhteyden tilastollista merkitsevyyttä. Suurempi tähtimerkkien määrä muuttujan nimen perässä viittaa suurempaan tilastolliseen merkitsevyyteen, kun taas tähtimerkkien puute tarkoittaa kyseisen muuttujan olevan sodan kannatuksen kannalta tilastollisesti merkityksetön kussakin mallissa. Hakasiin päätyvät viivat pisteiden yhteydessä kuvaavat puolestaan havaintojen luottamusvälejä.

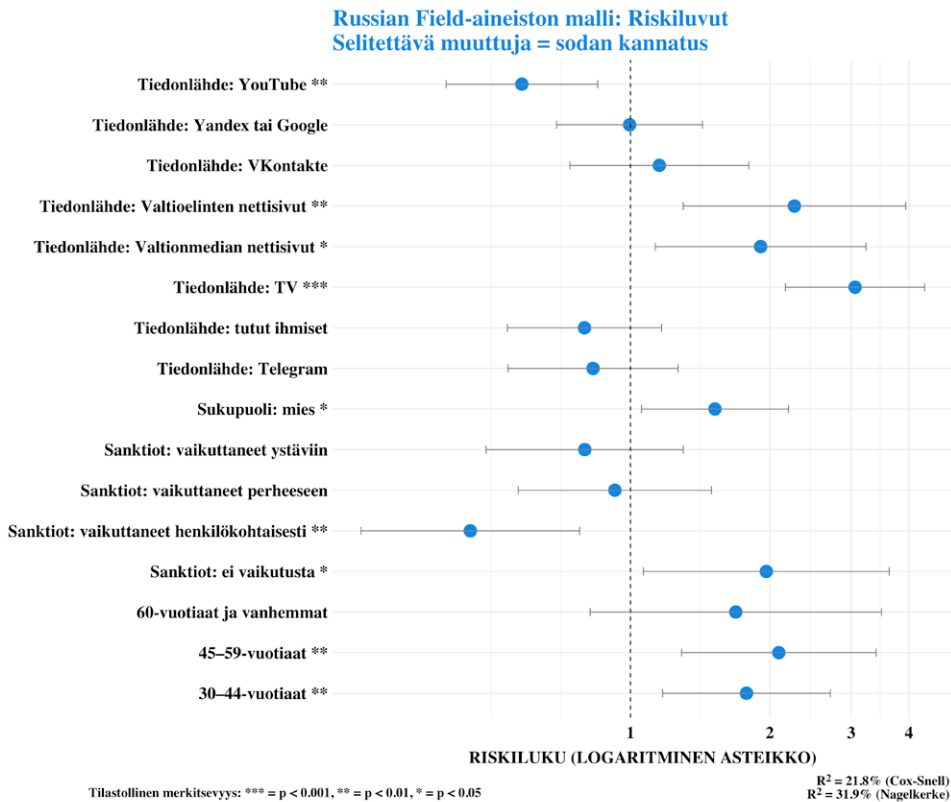
Sodan kannatukseen liittyvien kyselyiden aiempien kuvailevien analyysien (ks. esim. Bessudnov 2022; Svenonius & Mitikka 2022) perusteella oletuksenani oli, että vanhemmat ikäluokat, miehet, ei-korkeakoulutetut ja maaseudulla tai pienissä kaupungeissa asuvat kannattavat sotaa enemmän. Chronicles-aineiston perusteella nämä hypoteesit pitävät paikkansa vain osittain. Kun kaikkien sodan kannatusta ennustavien muuttujien vaikutus on otettu huomioon, sosiodemografisista taustamuuttujista ainoastaan ikä ja asuinpaikan koko ovat jossain määrin yhteydessä sodan kannatukseen. Täydessä Chronicles-aineiston mallissa ikäryhmään 45–59-vuotiaat kuuluvilla on hieman yli kaksinkertainen riski kannattaa sotaa, kun taas kaupungissa asuminen vähentää tätä riskiä. Chroniclesin kyselyn kylä-kaupunki-vastatapahtumapari on tosin melko karkea tapa luokitella vastaajan asuinpaikan koko, joten tältä osin ei saada kovin tarkkaa kuvaa asuinpaikan koon yhteydestä sodan kannatukseen.

Mediakulutuksen osalta oletin, että virallisten kanavien eli käytännössä television kautta tietonsa saavat sekä tapahtumia seuraamattomat ihmiset kannattaisivat sotaa merkittävästi enemmän ja Telegram- ja YouTube-kanavien käyttäjät vastaavasti selvästi vähemmän. Televisiosta tietonsa saavilla onkin moninkertainen riski kannattaa sotaa verrattuna niihin vastaajiin, jotka saavat tietonsa tapahtumista muista lähteistä. Sen sijaan Telegramin käyttö informaatiolähteenä ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä sodan kannatukseen. Tämä tulos on melko yllättävä, sillä Telegram-kanavia pidetään varsin yleisesti oppositiodebattien alustana (Balhorn 2022). Toisaalta tämä voi selittyä myös sillä, että Telegram on kauttaaltaan Venäjän opposition foorumi ja siellä toimivat myös ne oppositio toimijat, jotka kannattavat kiihkeästi sotaa ja kritisoivat Venäjän sotatoimien riittämättömyyttä (Hakala 2022). Sen sijaan YouTuben käyttö tiedonlähteenä vähentää merkittävästi riskiä kannattaa sotaa. Tulos on varsin intuitiivinen, sillä monet Venäjän tunnetuista oppositiohahmoista sekä hallinnon kriitikoista ovat myös suosittuja tubettajia, ja YouTube on myös estänyt Kremlin äänitorvien kanavia hyökkäyssodan alettua. Myös tietonsa sotatapahtumista ensisijaisesti tuntemiltaan ihmisiltä saavat vastaajat kannattivat sotaa merkittävästi vähemmän. Nämä tulokset kielivät Kremlille vaihtoehdoisen tiedonsaannin merkityksen tärkeydestä.

Taloudellisten asenteiden osalta vastaajat, joiden kotitalouksissa tulot ovat vähentyneet, perhe on varautunut ostamalla ruokaa ja päivittäistarpeita varalle tai jotka on irtisanottu töistä sotatilanteeseen liittyen, kannattavat merkittävästi vähemmän sotaa verrattuna vastaajiin, joiden taloudelliseen tilanteeseen sodalla ei ole ollut vastaavaa merkitystä. Tulos on merkittävä erityisesti Venäjälle asetettujen taloudellisten pakotteiden purevuuden kannalta, sillä tämän näytön perusteella kokemukset heikentyneestä taloudellisesta tilanteesta ovat yhteydessä vähäisempään sodan kannatukseen. Kaikkiaan Chronicles-aineiston pohjalta rakennetun täyden mallin perusteella taloudellinen tilanne ja Ukrainan tapahtumien tiedonlähteet ovat myös sosiodemografisia muuttujia merkittävämpiä tekijöitä sodan kannatukselle. Chronicles-aineiston mallin selitysaste on noin 18–35 prosenttia.²

Russian Fieldin aineiston tulokset

Kuvassa 5 olen visualisoinut Russian Fieldin aineiston pohjalta tehtyjen sodan kannatusta mittaavan mallin tulokset. Ikä ja sukupuoli sekä Ukrainan tapahtumien tiedonlähteet vaikuttavat sodan kannatukseen: iäkkäämmillä vastaajilla ja miehillä sekä valtion virallisista lähteistä tietonsa saavilla on suurempi riski kannattaa sotaa nuorempiin vastaajiin, naisiin sekä ei-valtiollisista tiedonlähteistä tietonsa saaviin verrattuna. Sosiodemografisista muuttujista ikäluokkaan 45–59-vuotiaat kuulumisen selittää voimakkaimmin sodan kannatusta (vertailukategoria: 18–29-vuotiaat), kun taas tiedonlähteistä televisio on kärkeäselittäjä (vertailukategoria: muut tiedonlähteet kuin televisio). Myös valtion virallisilta nettisivuilta Ukrainan tapahtumista tietonsa saavilla on suurempi riski kannattaa sotaa verrattuna vastaajiin, jotka saavat tietonsa muista lähteistä. Sodan vastustukseen merkittävimmin vaikuttava mediamuuttuja Russian Fieldin aineiston mallissa on puolestaan YouTube sotatapahtumien tiedonlähteenä. Yandex, Google, VKontakte tai Telegram Ukrainan tapahtumien tiedonlähteenä taas eivät ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä sodan kannatukseen. Tulokset ovat tältä osin samansuuntaisia Chroniclesin mallin kanssa. Myös Russian Fieldin aineiston täydessä mallissa talouteen liittyvät asenteet ovat yhteydessä sodan kannatukseen, sillä vastaajilla, joihin sanktiot eivät ole vaikuttaneet on noin kaksinkertainen riski kannattaa sotaa,

Kuva 5. Sodan kannatusta selittävät sosiodemografiset tekijät, mediakulutusmuuttujat sekä taloudelliset asenteet Russian Fieldin aineiston perusteella.
Datalähde: Russian Field (2022d)

ja voimakkaimmin sodan kannatuksen riskiä pienentävä tekijä on vastaavasti sanktioiden henkilökohtainen vaikutus. Russian Fieldin aineiston mallin selitysaste on 22–32 prosenttia.

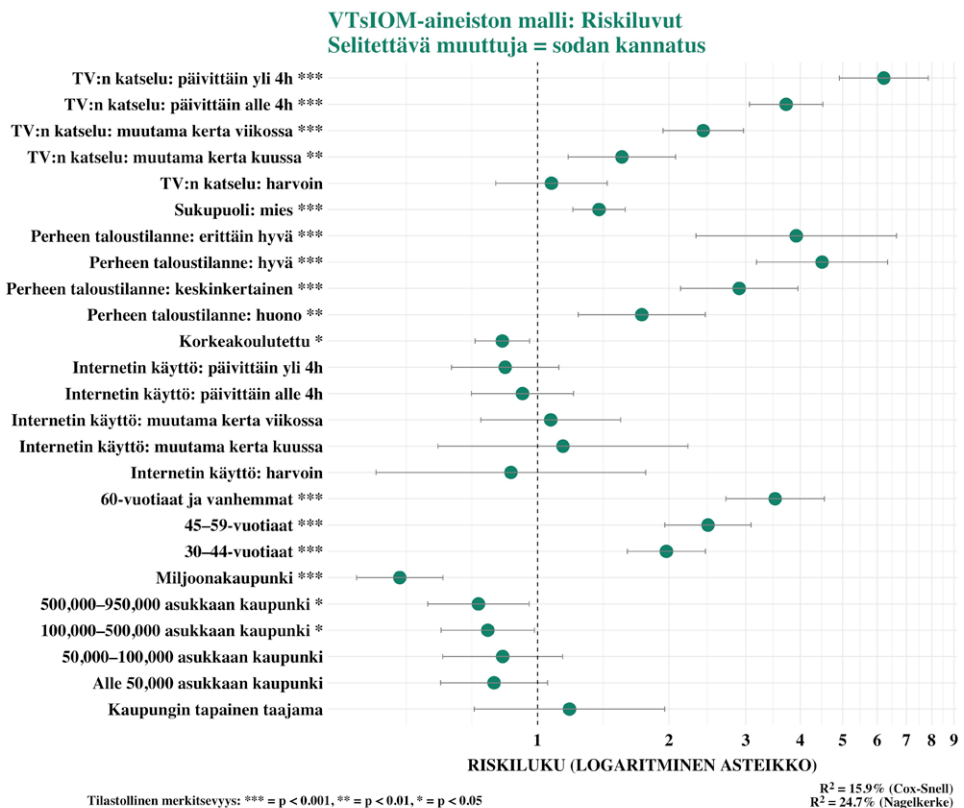
Tulokset ovat sodan tiedonlähteiden ja sanktioiden vaikutuksen osalta samansuuntaisia Chroniclesin aineistojen pohjalta tehtyjen analyysien kanssa, vaikka tulokset eivät olekaan suoraan vertailukelpoisia muun muassa kyselyiden eri ajankohtien, vastaajien ja erilaisten kysymyspatterien takia. Yleiskuva sodan kannatukseen merkittävimmin vaikuttavista tekijöistä on kuitenkin monilta osin samansuuntainen tässä analysoiduissa Chroniclesin ja Russian Fieldin kyselyaineistoista tehdyissä malleissa.

VTsIOMin aineiston tulokset

Viimeiseksi tarkastelen sodan kannatukseen vaikuttavia tekijöitä Venäjän valtiollisen kyselytutkimuslaitoksen VTsIOMin aineistojen pohjalta. VTsIOMin sotakyselyt eroavat melko merkittävästi Chroniclesin ja Russian Fieldin vastaavista, ei ainoastaan valtiokysely–oppositiokysely-asetelman vuoksi vaan myös kyselyiden kysymysten osalta. Sodan kannatusta VTsIOMin kyselyissä tiedustellaan kysymyksellä ”tuettako Venäjän päätöstä toteuttaa so-

tilaallinen erikoisoperaatio Ukrainassa?”, mikä liittää yhteen sekä *sodan kannatuksen* että *päätöksen sodan aloittamisesta*. Tämä tekijä yhdistettynä VTsIOMin asemaan valtiollisena tutkimuslaitoksena saattaa osaltaan selittää kuvassa 1 kuvatun korkeamman yleiskannatuksen sodalle. Koska tarkoituksenani ei ole tässä kuitenkaan tarkastella niinkään sodan kannatuksen ”yleistasoa” vaan tähän suhteessa eniten vaikuttavia sosiodemografisia, mediakulutukseen ja taloudellisiin kysymyksiin liittyviä tekijöitä, otin myös VTsIOMin sotakyselyaineistot mukaan tarkasteluuni.

Edellä mainittujen erojen lisäksi VTsIOMin sotakyselyiden kysymyspatterit ovat varsin suppeita verrattuna Chroniclesin ja Russian Fieldin vastaaviin kyselyihin. VTsIOMin sotakyselyissä ei kartoiteta yhtä laajasti esimerkiksi vastaajien taloudellisia tai poliittisia asenteita. Myöskään sotatapahtumien tiedonlähteistä ei kysytä näissä kyselyissä suoraan, vaan tiedustellaan ainoastaan vastaajan television ja internetin käytön määrää. Sanktioiden tai sodan vaikutuksesta vastaajan talouteen ei kysytä niin ikään suoraan: tämän sijaan pyydetään vastaajaa arvioimaan perheensä taloudellinen tilanne viisiportaisella asteikoilla (1=erittäin huono...5=erittäin hyvä). Tarkempien muuttujien puutteesta ja tutkimuskysymykseksi luonteen takia käytän kuitenkin tässä näitä sijaismuuttujia mittamaan tiedonlähteiden ja

Kuva 6. Sodan kannatusta selittävät sosiodemografiset tekijät, mediakulutustuuttujat sekä taloudelliset asenteet VTsIOMin aineiston perusteella.

Datalähteet: VTsIOM (2022e, 2022a, 2022d, 2022c, 2022b)

taloudellisen tilanteen vaikutusta sodan kannatukseen. Toisaalta VTsIOMin sotakyselyiden hyvänä puolena on se, että niiden kysymyspatterit ovat lähestulkoon identtiset kyselyiden välillä. Näin ollen VTsIOMin sotakyselyiden otoskoko on huomattavasti suurempi suhteessa tässä analysoituihin oppositiota lähellä olevien tutkimusprojektien sotakyselyihin (ks. myös taulukko 1). Vaikka määrä ei tarkoita automaattisesti parempaa laatua, on tällä aineistolla isomman otoskoon takia enemmän tilastollista selitysvoimaa. Toinen VTsIOMin sotakyselyihin liittyvä etu on sosiodemografisten muuttujien kuvaaminen tarkemmilla asteikoilla: esimerkiksi asuinpaikan kokoa kuvaava muuttuja on kuusiasteikkoinen kategorinen muuttuja (jossa 1=kylä...6=miljoonakaupunki) Chroniclesin aineistossa olevan yksinkertaisen kylä-kaupunki-erottelun sijaan.

Kuvassa 6 on visualisoitu VTsIOMin aineiston pohjalta rakennetun mallin tulokset. VTsIOMin aineiston täyden mallin perusteella sosiodemografisista tekijöistä miessukupuoli, korkeakoulutuksen puute, korkeampi ikä ja pienemmillä paikkakunnilla tai kaupungeissa asuminen kasvattaa riskiä kannattaa sotaa. Tässäkin mallissa television kulutus on kärkiselittäjiä. Mitä enemmän vastaaja katselee päivittäin televisiota, sitä suurempi riski hänellä on myös kannattaa sotaa: yli neljä tuntia päivässä televisiota katsovilla tämä riski on jo yli kuusiasteikkoinen verrattuna vastaajiin, jotka eivät katso televisiota lainkaan. Internetin kulutus sen sijaan ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä sodan kannatukseen. Tämä tulos on sinänsä looginen, koska puhuttaessa internetin käytöstä yleisellä tasolla ei voida sanoa vielä mitään kulutuksen sisällöistä. On myös varsin todennäköistä, että valtaosa ihmisistä kuluttaa internetissä muita kuin sotaan liittyviä sisältöjä (Morozov 2011).

Vastaajan optimisemmat arviot perheensä taloudellisesta tilanteesta nostavat niin ikään riskiä kuulua sodan kannattajiin. Vaikka myös ”keskinkertaiseksi” tai ”huonoksi” perheensä taloudellisen tilanteen kokevilla on suurempi riski kannattaa sotaa verrattuna taloudellisen tilanteensa ”erittäin huonoksi” kokeviin, niin joka tapauksessa riski kasvaa optimisemmän arvion myötä. Tämä tukee osaltaan myös Chroniclesin ja Russian Fieldin aineistojen pohjalta tehtyjen analyysien tuloksia siitä, että vastaajilla, joiden talouteen sota on vaikuttanut negatiivisesti, on pienempi riski kannattaa sotaa. VTsIOMin kaikki muuttujat sisältävän mallin selityssaste on noin 16–25 prosenttia.

Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen lähtökohtana oli tarkastella Venäjällä tehtyjä sotakyselyitä ja niiden käyttökelpoisuutta tutkimusaineistona. Tutkimuskysymyksenä oli: miten sosiodemografiset tekijät, sotatapahtumien tiedonlähteet sekä sodan taloudelliset seuraukset vaikuttavat venäläisten sotaan suhtautumiseen? Tässä käytettyjen aineistojen pohjalta tehtyjen analyysien perusteella sosiodemografisista tekijöistä erityisesti korkeampi ikä ja miessukupuoli nostivat riskiä kannattaa sotaa. Tiedonlähdemuuttujista puolestaan television kulutus oli sodan kannatuksen kärkiselittäjiä aineistosta tai mallista riippumatta, ja YouTuben käyttö sotatapahtumien tietolähteenä taas vähensi merkittävästi riskiä kuulua sodan kannattajien joukkoon. Sodan negatiivinen vaikutus vastaajien talouteen oli niin ikään yhteydessä sodan vastustukseen. Tulokset ovat monelta osin linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan Venäjällä valtionmedian kulutus sekä optimisemmat arviot omasta taloudesta ovat yhteydessä autoritaarisen politiikkaan esimerkiksi homopropagandalain, Putinin ja tiukan maahanmuuttopolitiikan kannatuksen kautta (Rose, Mishler & Munro 2011; Greene & Robertson 2017).

Entä mitä käytännön merkitystä tutkimukseni tuloksilla on? Ensinnäkin sodan kannatuksen systemaattinen yhteys korkeampaan ikään kielii siitä, että Venäjällä on meneillään ”neuvostoihmisen” paluu sijaan sukupolvien konflikti (ks. esim. Grozovski 2022), jossa vanhemmat sukupolvet ovat huomattavasti konservatiivisempia ja suostuvaisempia hyväksymään hyökkäyssodan kaltaisen autoritaarisen politiikan verrattuna nuorempiin sukupolviin. Tämä kehitys ei ole myöskään ainoastaan Venäjälle tyypillinen piirre, sillä vertailevien arvotutkimusten mukaan vanhemmilla sukupolvilla on tapana olla keskimääräisesti konservatiivisempia suhteessa nuorempiin ikäluokkiin missä tahansa yhteiskunnassa (Norris & Inglehart 2019; ks. myös Rosling, Rosling & Rosling Rönnlund 2020). Sukupolvien välisten arvostuserojen ja poliittisen osallistumisen erojen on myös esitetty osaltaan selittävän autoritaaristen johtajien globaalia nousua toisen maailmansodan jälkeisen pitkään jatkuneen globaalin demokratisaatiokehityksen jälkeen (ibid.). Tämä antaa puolestaan varovaista optimismia siitä, että myös Venäjän kehitys liberaalimpaan suuntaan on mahdollista sodan jälkeen, vaikka tähän yhtälöön mahtuu luonnollisesti myös monia epävarmuustekijöitä. Esimerkiksi ajan kuluessa sodasta tulee väijäämättä yhä kollektiivisemmin koko Venäjän eikä vain Putinin tai vanhempien ikäluokkien sota (Riiheläinen 2022). Lisäksi on vaarana, että vaikka tässä esitetyn näytön perusteella nuoremmat ikäluokat suhtautuvat Venäjällä paljon kriittisemmin hyökkäyssotaan kuin vanhemmat, sotakokemukset ja -traumat voivat katkeroida myös venäläisnuoria ja muovata heidän asenteitaan sodan jälkeenkin kohti kiihkonationalismia, jossa vastakkain asetuvat ”me” (Venäjä) ja ”ne” (Ukraina, länsi ja Ukrainaa tukevat maat).

Toiseksi havainto joidenkin tiedonlähteiden yhteydestä sodan kannatukseen ja toisaalta sen vastustukseen on poliittisesti relevantti. Tätä kautta saadaan osviittaa siitä, minkälaisia tiedonvälityskanavia ei ole järkevää sulkea sodan vastustamisen näkökulmasta. Jos esimerkiksi YouTuben käyttö informaatiolähteenä kasvattaa sodan vastustusta, ei läntisten teknologiajättien kannatta välttämättä estää tämän informaatiokanavan käyttöä venäläisiltä.

Kolmanneksi tässä esitetyt tulokset puhuvat sen puolesta, että taloudellisilla sanktioilla on merkitystä venäläisten sodanvastaisten mielialojen kannalta. Tämä havainto on merkittävä, koska se tukee olemassa olevaa näyttöä pakotteiden syövyttävästä vaikutuksesta Venäjän sotatalouteen (Sonnenfeld et al. 2022). Pakotteiden voitaisiin myös teoriassa ajatella kasvatavan länsivastaisuutta sekä tukea Putinille ja sodalle, sillä jos sotaa vastustavat venäläiset kokevat jäävänsä yksin ja lännen hylkäämiksi, voi Putinin viitoittama sodan tie tuntua jopa järkevältä ja psykologisesti helpommalta ratkaisulta sodan vastustamiseen verrattuna. Jos sanktioilla on yhteys sodan vastustamiseen Venäjällä, pakotteita asettavien maiden tulisi puolestaan pohtia tarkkaan, ketkä Venäjällä olisivat tämän perusteella strategisesti tärkeimpiä sanktioiden kohteita.

Tämän tutkimuksen rajoitteista puhuttaessa tulee huomauttaa, että lähestymistapani on melko eksploratiivinen ja aineistovetoinen. Valitsin tarkasteltavaksi tiedonlähteiden ja taloudellisten kokemusten vaikutuksen sodan kannatukseen pääasiassa niiden kiinnostavuuden ja edellä kuvatun politiikkarelevanssin takia, vaikkakin näiden tekijöiden vaikutuksesta autoritaarisen politiikan tukeen Venäjällä on myös aiempaa tutkimusnäyttöä (Rose, Mishler & Munro 2011; Greene & Robertson 2017). Näin ollen tutkimukseni teoriapohja on melko ohut. Tässä esittämäni lähestymistapaa voi kuitenkin soveltaa myös toisenlaisilla tutkimuskysymyksillä tehtäviin sotakyselyiden analyysiin tulevaisuudessa.

Tutkimukseni myös herättää uusia kysymyksiä vähintään yhtä paljon kuin se vastaa tässä esitettyihin. Jos sodan informaatiolähteet ovat merkittävästi yhteydessä sen kannatukseen, millaiset mediasisällöt vetoavat yksilöön tavalla, joka saa hänet kannattamaan tai vastusta-

maan sotaa? Ovatko jotkin sosiaalisen median ja Venäjän valtionmedian kanavat erityisen voimakkaasti yhteydessä sodan kannatukseen? Miten eri ammattiryhmiin (esimerkiksi julkisen vai yksityisen sektorin työntekijä) kuuluminen vaikuttaa sodan kannatukseen? Entä onko sodan kannatuksella hienojakoisempia alueellisia eroja kuin tässä esitetty suurkaupungit-maaseutu-jakolinja? Missä kulkee kannastaan epävarmojen sekä sodan kannattajien ja vastustajien jakolinja?

Tulevan tutkimuksen kannalta olisikin mielenkiintoista tarkastella, saadaanko erilaisilla aineistoilla ja esimerkiksi laadullisilla tutkimusmenetelmillä tehdyillä tutkimuksilla vastaavia havaintoja sodan kannatukseen vaikuttavista tekijöistä. Jotain tutkimusta aiheesta onkin jo tehty: venäläisaktiivien tutkijaryhmä julkaisi syksyllä 2022 laadullisen tutkimuksen, jossa oli haastateltu sodan kannattajia, vastustajia ja kannastaan epävarmoja eri puolilla Venäjää helmi-kesäkuussa 2022 (Erpyleva & Saveljeva 2022). Tulokset ovat monilta osin linjassa sotakyselyiden päähavaintojen kanssa (esimerkiksi ikä ja informaatiolähteet olivat yhteydessä sodan kannatukseen vastaavalla tavalla kuin tutkimuksessani esitän), mutta ne täydentävät osaltaan kuvaa sotaan liittyvien asenteiden monimuotoisuudesta (ibid.).

Toisena potentiaalisena jatkotutkimuksen kohteena voisi olla ulkomailla asuvan venäläisväestön asenteiden tutkiminen hyökkäyssotaan liittyen, sillä demokraattisissa maissa sosiaalisesti hyväksyttävien vastausten pelon voi olettaa olevan pienempi verrattuna Venäjällä toteutettuihin kyselyihin. Suomen venäjänkielisille kesällä 2022 tehdyn kyselytutkimuksen ja siitä tehtyjen alustavien analyysien perusteella tämän kyselyn ja venäläisten sotakyselyiden tuloksissa on paljon mielenkiintoisia yhtäläisyyksiä. Esimerkiksi ikä ja suhtautuminen suomalaiseen mediaan näyttävät selittävän merkittävästi Venäjän sotatoimien kannatusta Suomen venäjänkielisten keskuudessa (Oivo & Mitikka 2022).

Pohdittaessa vastausta kysymykseen ”Voiko sotakyselyihin luottaa?” näiden kyselyiden pitäminen pelkkänä Kremlin sotapolitiikkaa tukevana propagandana tai aukottomana näyttönä venäläisten massiivisesta tuesta sodalle ovat molemmat liian yksinkertaisia selityksiä. Sotakyselyihin liittyvistä epävarmuustekijöistä erityisesti matalat vastausprosentit nakertavat niiden luotettavuutta. Poliitikantutkija Jekaterina Schulmann kommentoi sodan alun jälkeisiä roimasti kohonneita Putinin kannatuslukuja seuraavasti:

Tämä ei ole täysin edustava otanta Venäjän väestöstä, mutta siitä huolimatta nämä ovat ääniä, joita (Venäjällä) kuuluu. Muunlaisia mielipiteitä tukahdutetaan, joten meidän on, halusimme tai emme, otettava tämä eräänlaisena yleisenä ilmauksena venäläisten tunteista. (Saarilahti 2022.)

Nähdäkseni tämä logiikka pätee myös tässä käsiteltyihin sotakyselyihin: vaikka alhaisten vastausprosenttien ja muiden epävarmuustekijöiden takia kyselyitä ei voida pitää täysin edustavina, ei meillä ole tällä hetkellä juuri vaihtoehtoisia aineistoja venäläisten sotaan liittyvien asenteiden arvioimiseksi. Sotakyselyihin liittyvien epävarmuustekijöiden takia on kuitenkin relevantimpaa analysoida näitä aineistoja trenditasolla sekä tarkastella niiden valossa sodan kannatukseen liittyviä taustatekijöitä, kuten tässä tutkimuksessani tein. Lisäksi on hyvä pitää mielessä, että vaikka sotakyselyiden mukaan sodan kannatus on Venäjällä laajaa, se voi todellisuudessa olla myös ohutta (Keating 2022). Tästä saatiin viitteitä Putinin julistettua ”osittaisen” liikekannallepanon syyskuussa 2022, jonka jälkeen sadat tuhannet venäläiset pakenivat maasta välttääkseen rintamalle joutumisen (Tofanjuk & Sapronova 2022). Liikekannallepano vaikutti todennäköisesti myös sotaan suhtautumiseen, sillä sen myötä

sekä sodan (ks. kuvan 1 Chroniclesin viimeisin kysely) että Putinin kannatus laski selvästi (Levada-tsentri 2022b; ks. myös Svenonius & Mitikka 2022). Tämä on linjassa tässä esitetyn tutkimukseni kanssa: kun sota tulee henkilökohtaiselle alueelle (oma talous heikentyä, pelko joutua rintamalle kasvaa), sen vastustus lisääntyy.

Epävarmuustekijöiden takia sotakyselyitä on kuitenkin arvioitava kriittisesti ja pidettävä mielessä niihin liittyvät rajoitteet, sillä pahimmassa tapauksessa niiden pintapuolinen tulkinta voi johtaa Kremlille mieluisan propagandanomien toisintamiseen sodan ja autoritaarisen hallinnon korkeasta suosiosta Venäjällä (Svenonius & Mitikka 2022). Tästä huolimatta sotakyselyistä voidaan tehdä myös tärkeitä huomioita, jotka voivat auttaa vastaamaan kysymykseen, miten Venäjän kaltainen kansainvälisesti vertailtuna modernisoitunut ja korkeasti koulutettu valtio voi suorittaa etnisen puhdistuksen piirteitä saanutta hyökkäyssotaa Euroopan sydämessä 2020-luvulla (Hird et al. 2022). Eettisestä ja yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta on hyödynnettävä kaikkia tutkimusaineistoja ja -näyttöä, jotka auttavat meitä vastaamaan tähän kysymykseen.

Lähteet

- AleksanteriInstitute (2022), "How To Deal with Surveys from Russia? An Expert Panel Discussion", 29.4.2022. <<https://www.youtube.com/watch?v=n1Kp9nTyYyo>> (Tarkistettu 3.5.2022).
- Alyukov, Maxim (2022), In Russia, opinion polls are a political weapon. – *openDemocracy*. <<https://www.opendemocracy.net/en/odr/russia-opinion-polls-war-ukraine/>> (Tarkistettu 25.3.2022).
- Amnesty International (2022), Russia: Political activist Vladimir Kara-Murza is a prisoner of conscience who must be released immediately and unconditionally. – *Amnesty International*. <<https://www.amnesty.org/en/documents/eur46/5578/2022/en/>> (Tarkistettu 25.8.2022).
- Balhorn, Loren (2022), A Russian Sociologist Explains Why Putin's War Is Going Even Worse Than It Looks. – *Jacobin*. <<https://jacobin.com/2022/07/russia-ukraine-war-media-public-apolitical-vladimir-putin>> (Tarkistettu 2.8.2022).
- Baulina, Oksana (2022), «Eto bezumije!» Rossijskije muzykanty, utšenyje, režissery, pisateli i sportsmeny protiv voiny v Ukraine. – *The Insider*. <<https://theins.ru/obshchestvo/248481>> (Tarkistettu 4.4.2022).
- Bessudnov, Alexey (2022), Russia's tricky opinion polling – Sociologist Alexey Bessudnov shares five charts that help explain how to read the Kremlin's survey data on support for the war in Ukraine. – *Meduza*. <<https://meduza.io/en/feature/2022/03/07/russia-s-tricky-opinion-polling>> (Tarkistettu 29.3.2022).
- Beullens, Koen, Hideko, Matsuo, Loosveldt, Geert & Vandenplas, Caroline (2014), Quality Report for the European Social Survey, Round 6. London: *European Social Survey ERIC*.
- Central Intelligence Agency (2022), "Russia", The World Factbook. – *Central Intelligence Agency*. <<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/>> (Tarkistettu 12.8.2022).
- Chapkovski, Philipp & Schaub, Max (2022), "Do Russians tell the truth when they say they support the war in Ukraine? Evidence from a list experiment". – *EUROPP*, 6.4.2022. <<https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2022/04/06/do-russians-tell-the-truth-when-they-say-they-support-the-war-in-ukraine-evidence-from-a-list-experiment/>> (Tarkistettu 29.4.2022).
- Dickinson, Peter (2022), More than three-quarters of Russians still support Putin's Ukraine War. – *Atlantic Council*. <<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/more-than-three-quarters-of-russians-still-support-putins-ukraine-war/>> (Tarkistettu 24.8.2022).

- Erpyleva, Svetlana (2022), "Why do Russians support the war against Ukraine?". – *Social Europe*, 22.4.2022. <<https://socialeurope.eu/why-do-russians-support-the-war-against-ukraine>> (Tarkistettu 5.8.2022).
- Erpyleva, Svetlana & Saveljeva, Natalja (toim.) (2022), *Daljokaja blizkaja voina: kak rossijane vospriimajut voennyje deistvija v Ukraine* (fevral 2022–ijun 2022). – Laboritarija publitsnoi sotsiologii. <http://publicsociology.tilda.ws/war_report> (Tarkistettu 10.11.2022).
- FOM (2022), *Ukraina. Opros 20 marta*. <<https://fom.ru/Politika/14706>> (Tarkistettu 29.8.2022).
- Frye, Timothy, Gehlbach, Scott, Marquardt, Kyle L. & Reuter, Ora John (2017), "Is Putin's popularity real?". – *Post-Soviet Affairs* 33:1, 1–15. <<https://doi.org/10.1080/1060586X.2016.1144334>>.
- Gehlbach, Scott (2010), "Reflections on Putin and the Media". – *Post-Soviet Affairs* 26:1, 77–87. <<https://doi.org/10.2747/1060-586X.26.1.77>>.
- Gehlbach, Scott & Sonin, Konstantin (2014), "Government control of the media". – *Journal of Public Economics* 118, 163–171. <<https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2014.06.004>>.
- Goncharov, Stepan (2018), Telegram: between the state and the opposition. – *Riddle Russia*. <<https://ridl.io/telegram-between-the-state-and-the-opposition/>> (Tarkistettu 12.8.2022).
- Greene, Samuel & Robertson, Graeme (2017), Agreeable Authoritarians: Personality and Politics in Contemporary Russia. – *Comparative Political Studies* 50:13, 1802–1834. <<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0010414016688005>> (Tarkistettu 9.11.2022).
- Grozovski, Boris (2022), Long Read: Russian Youth against War. – *Wilson Center*. <<https://www.wilsoncenter.org/blog-post/long-read-russian-youth-against-war>> (Tarkistettu 26.8.2022).
- Hakala, Pekka (2022), HS-analyysi: Putinilla on vastassaan yhä vahvempi oppositio, ja se tulee äärioikealta. – *Helsingin Sanomat* 23.9.2022. <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000009086785.html>> (Tarkistettu 9.11.2022).
- Hird, Karolina, Bailey, Riley, Mappes, Grace, Barros, George & Kagan, Frederick W. (2022), Russian Offensive Campaign Assessment, October 15. – *Institute for the Study of War*. <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-october-15> (Tarkistettu 10.11.2022).
- Hroniki (2022), Istotšnik: projekt "Hroniki". – *Hroniki - Chronicles*. <<https://www.chronicles.report/chapter1>> (Tarkistettu 5.8.2022).
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007), *Määrällisiä tarinoita: monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. – Porvoo: WSOY.
- Katz, Maxim (2022a), Maxim Katz. – *YouTube*. <https://www.youtube.com/@Max_Katz> (Tarkistettu 9.8.2022).
- Katz, Maxim (2022b), "Sotsiologiju bolše delat v Rossii nevozmožno — soglašajutsja tšto-to otvetšat tolko 5% respondentov do kotoryh dozvanivaješjsja. Eto v 2 raza menše tšem posle natšala voiny i eštšjo namnogo menše tšem v mirnoje vremja. Otvetšajut, jestestvenno, v osnovnom tolko storonniki vlasti". – *@max_katz*, 18.3.2022. <https://twitter.com/max_katz/status/1504787873794568242> (Tarkistettu 30.3.2022).
- Keating, Joshua (2022), How much do Russians really support Putin and the war in Ukraine? – *Grid News*. <<https://www.grid.news/story/global/2022/10/07/putin-vs-the-people-how-much-do-russians-really-support-their-president-and-the-war-in-ukraine/>> (Tarkistettu 9.11.2022).
- Kuran, Timur (1997), *Private truths, public lies: the social consequences of preference falsification*. – 2nd pr. Cambridge (MA): Harvard University Press.
- Kyberturvallisuuskeskus (2022), Kyberturvallisuuden perussanasto. – *Kyberturvallisuuskeskus*. <<https://www.kyberturvallisuuskeskus.fi/fi/ajankohtaista/ohjeet-ja-oppaat/kyberturvallisuuden-perussanasto>> (Tarkistettu 12.8.2022).
- Levada-tsentr (2022a), "Konflikt s Ukrainoi: avgust 2022 goda". – *Levada-tsentr*. <<https://www.levada.ru/2022/09/01/konflikt-s-ukrainoj-avgust-2022-goda/>> (Tarkistettu 14.11.2022).
- Levada-tsentr (2022b), "Odobrenije organov vlasti". – *Levada-tsentr*. <<https://www.levada.ru/indikator/odobrenie-organov-vlasti/>> (Tarkistettu 7.4.2022).
- Levada-tsentr (2022c), "Utšastije v oprosah i doverije dannym". – *Levada-tsentr*. <<https://www.levada.ru/2022/05/24/uchastie-v-oprosah-i-doverie-dannym/>> (Tarkistettu 1.8.2022).
- Lošak, Andrej (2022), "Razryv svjazi | Film Andreja Lošaka". – *YouTube*. 19.6.2022. <<https://www.youtube.com/watch?v=5qmQs2LbnaE>> (Tarkistettu 1.8.2022).
- Lumley, Thomas (2020), "survey: analysis of complex survey samples. R package version 4.0." <<http://www.rstudio.com>>.

- Makejev, Pavel (2013), Direktor VTsIOM Valerii Fedorov: Naš osnovnoi zakazšik — Kreml i «Edinaja Rossija». – *snob.ru*. <<https://snob.ru/selected/entry/64052>> (Tarkistettu 29.3.2022).
- Mitikka, Eemil (2022), eemilmitikka/idantutkimus-vol29-nro4. – *GitHub*. <<https://github.com/eemilmitikka/idantutkimus-vol29-nro4>> (Tarkistettu 9.11.2022).
- Morozov, Evgeny (2011), *The net delusion: how not to liberate the world*. – London: Allen Lane.
- Morris, Jeremy (2022), ”Don’t trust opinion polling about support in Russia for the Ukraine invasion”. – *Postsocialism*, 21.3.2022. <<https://postsocialism.org/2022/03/21/dont-trust-opinion-polling-about-support-in-russia-for-the-war-on-ukraine/>> (Tarkistettu 29.4.2022).
- Mostovštšikov, Sergei (2022), Atomizirovannaja bomba Sotsialnaja razobštšennost rossijskogo obštšestva strašneje jadernoi voiny. – *Novaja gazeta*. <<https://novayagazeta.ru/articles/2022/03/14/atomizirovannaia-bomba>> (Tarkistettu 30.3.2022).
- Napreenko, Gleb (2017), ”Scratch a Russian liberal and you’ll find an educated conservative”: an interview with sociologist Greg Yudin. – *Lefteast*, 23.3.2017. <<https://lefteast.org/scratch-a-russian-liberal-and-youll-find-an-educated-conservative-an-interview-with-sociologist-greg-yudin/>> (Tarkistettu 3.2.2022).
- Noelle-Neumann, Elisabeth (1984), *The spiral of silence: public opinion - our social skin*. Chicago: University of Chicago Press.
- Norris, Pippa & Inglehart, Ronald (2019), *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nummenmaa, Lauri (2021), *Tilastotieteen käsikirja*. – Werner Söderström Ltd.
- Oivo, Teemu & Mitikka, Eemil (2022), ”Suomen venäjänkielisten suhtautuminen mediaan ja sotaan”. – *Politiikasta*, 11.11.2022. <<https://politiikasta.fi/suomen-venajankielisten-suhtautuminen-mediaanja-sotaan/>> (Tarkistettu 11.11.2022).
- OVD-Info (2022), Svodka antivojennyh repressii. – *OVD-Info*. <<https://data.ovdinfo.org/svodka-antivoennih-sobytyi-y1-2022>> (Tarkistettu: 5.8.2022).
- Riiheläinen, Rysky (2022), Janne ”Rysky” Riiheläisen kolumni: Sota Ukrainassa lietsoo venäläisyyden halveksuntaa – se sataa suoraan Putinin laariin. – *Yle Uutiset*. <<https://yle.fi/uutiset/3-12514448>> (Tarkistettu 9.8.2022).
- Rita, Hannu (2004), ”Vetosuhde (odds ratio) ei ole todennäköisyyksien suhde”. – *Metsätieteen aikakauskirja* 2, 207–212. <<https://jukuri.luke.fi/handle/10024/533408>> (Tarkistettu 10.11.2022).
- Rogov, Kirill (2017), Public opinion in Putin’s Russia. The public sphere, opinion climate and ‘authoritarian bias’. – *18. Working paper. Norsk Utenrikspolitisk Institutt*. <<https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/handle/11250/2452184>> (Tarkistettu 30.3.2022).
- Rose, Richard, Mishler, William & Munro, Neil (2011), *Popular support for an undemocratic regime: the changing views of Russians*. – Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- Rosling, Hans, Rosling, Ola & Rosling Rönnlund, Anna (2020), *Factfulness: Ten Reasons We’re Wrong About the World – and Why Things Are Better Than You Think*. Reprint edition. New York City: Flatiron Books.
- RStudio Team (2022), ”RStudio: Integrated Development for R”. Boston, MA: RStudio, PBC. <<http://www.rstudio.com>>.
- Russian Field (2022a), «*Spetsialnaja vojennaja operatsija*» na Ukraine: *otnošenije rossijan*. – Russian Field. <<https://russianfield.com/netvoine>> (Tarkistettu 31.3.2022).
- Russian Field (2022b), «*Spetsialnaja vojennaja operatsija*» na Ukraine: *otnošenije rossijan. Tretja volna (13–16 marta)*. – Russian Field. <<https://russianfield.com/beregiterossiy>> (Tarkistettu 14.11.2022).
- Russian Field (2022c), «*Spetsialnaja vojennaja operatsija*» na Ukraine: *otnošenije rossijan. Tšetvertaja volna (23–25 marta)*. – Russian Field. <<https://russianfield.com/metavernis>> (Tarkistettu 14.11.2022).
- Russian Field (2022d), «*Spetsialnaja vojennaja operatsija*» na Ukraine: *otnošenije rossijan. Vtoraja volna (5–7 marta)*. – Russian Field. <<https://russianfield.com/zamir>> (Tarkistettu 29.8.2022).
- Russian Field (2022e), «*Vojennaja operatsija*» na Ukraine: *otnošenije rossijan. Vosmaja volna (28–31 ijulja)*. – Russian Field. <<https://russianfield.com/nuzhenmir>> (Tarkistettu 9.11.2022).
- Saarilahti, Elina (2022), Kysely: Putinin kannatus on vain vahvistunut sodan myötä – Politologi arvioi sodan syyt sisäpoliittisiksi. – *Helsingin Sanomat* 21.6.2022. <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000008898627.html>> (Tarkistettu 28.8.2022).

- Sonnenfeld, Jeffrey, Tian, Steven, Sokolowski, Franek, Wyrebkowski, Michal & Kasproicz, Mateusz. (2022), "Business Retreats and Sanctions Are Crippling the Russian Economy". – SSRN, Rochester, NY. <<https://doi.org/10.2139/ssrn.4167193>>.
- Sovina, Marina (2022), YouTube zablokoiroval kanal Vladimira Solovjeva. – *Lenta.RU* 18.3.2022. <<https://lenta.ru/news/2022/03/08/soloviev/>> (Tarkistettu 25.8.2022).
- Svenonius, Ola & Mitikka, Eemil (2022), *Propaganda and Actual support – How to Make Sense of Russian Polls After February 24th?* – FOI Totalförsvarets forskningsinstitut. <<https://www.foi.se/en/foi/reports/report-summary.html?reportNo=FOI%20Memo%207935>> (Tarkistettu 24.10.2022).
- The Moscow Times (2022), Russia Arrests Anti-War Opposition Activist Ilya Yashin. – *The Moscow Times* 13.7.2022. <<https://www.themoscowtimes.com/2022/07/13/russia-arrests-anti-war-opposition-activist-ilya-yashin-a78288>> (Tarkistettu 25.8.2022).
- Tkatšov, Ivan (2022), Kuda uježdžali rossijane v pervom kvartale 2022 goda. Infografika. – *RBK*. <<https://www.rbc.ru/economics/07/05/2022/62752e989a79478c0d7c728a>> (Tarkistettu 5.8.2022).
- Tofanjuk, Elena & Saponova, Julja (2022), Rossiju posle 21 sentjabrja pokinuli okolo 700 000 graždan. – *Forbes.ru*. 4.10.2022. <<https://www.forbes.ru/society/478827-rossiu-posle-21-sentabra-pokinuli-okolo-700-000-grazdan>> (Tarkistettu 10.11.2022).
- Tšmel, Kirill, Savin, Nikita & Markes, Izrael (2022), "Doverije oprosam o 'spetsoperatsii'". – *Levada-sentr*. <<https://www.levada.ru/2022/11/01/doverie-oprosam-o-spetsoperatsii/>> (Tarkistettu 9.11.2022).
- Vaalisto, Heidi (2022), Riippumaton tutkimuslaitos: Putinin kannatus ampaisi huippulukemaan Venäjällä. – *Iltä-Sanomat* 30.3.2022. <<https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000008719166.html>> (Tarkistettu 24.8.2022).
- Wikipediija (2022), ""Spisok inostrannyh agentov (Rossija)", Wikipediija". – *Wikipedia*. <[https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D1%85_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2_\(%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D1%8F\)&oldid=124379348](https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D1%85_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2_(%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D1%8F)&oldid=124379348)> (Tarkistettu 29.7.2022).
- VTsIOM (2022a), Spetsialnaja vojennaja operatsija: monitoring | 23 marta 2022, VTsIOM. Novosti. – *VTsIOM*. <<https://wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/specialnaja-voennaja-operacija-monitoring>> (Tarkistettu 29.8.2022).
- VTsIOM (2022b), Spetsialnaja vojennaja operatsija: monitoring | 30 iyunja 2022, VTsIOM. Novosti. – *VTsIOM*. <<https://wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/specialnaja-voennaja-operacija-monitoring-20223006>> (Tarkistettu 29.8.2022).
- VTsIOM (2022c), Spetsialnaja vojennaja operatsija: monitoring | 30 maja 2022, VTsIOM. Novosti, VTsIOM. Novosti. – *VTsIOM*. <<https://wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/specialnaja-voennaja-operacija-monitoring>> (Tarkistettu 29.8.2022).
- VTsIOM (2022d), Spetsialnaja vojennaja operatsija: monitoring | 30 marta 2022, VTsIOM. Novosti, VTsIOM. Novosti. – *VTsIOM*. <<https://wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/specialnaja-voennaja-operacija-monitoring-20220330>> (Tarkistettu 29.8.2022).
- VTsIOM (2022e), Spetsialnaja vojennaja operatsija v Ukraine: otnošeniye i tseli, VTsIOM. Novosti., VTsIOM. Novosti. – *VTsIOM*. <<https://wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/specialnaja-voennaja-operacija-v-ukraine-otnoshenie-i-celi>> (Tarkistettu 25.3.2022).
- Walker, Kent (2022), Helping Ukraine. – *Google*. <<https://blog.google/inside-google/company-announcements/helping-ukraine/>> (Tarkistettu 25.8.2022).
- Wickham, Hadley et al. (2019), "Welcome to the Tidyverse". – *Journal of Open Source Software*, 4(43), 1686. <<https://doi.org/10.21105/joss.01686>>.
- Yaffa, Joshua (2022), Why Do So Many Russians Say They Support the War in Ukraine? – *The New Yorker* 29.3.2022. <<https://www.newyorker.com/news/news-desk/why-do-so-many-russians-say-they-support-the-war-in-ukraine>> (Tarkistettu 25.8.2022).
- Yandex (2022), Keyword statistics. – *Yandex*. <<https://wordstat.yandex.com/>> (Tarkistettu 29.8.2022).
- Yle (2022), A-studio: Miksi osa venäläisistä tukee sotaa?. – *Yle* 22.3.2022 <<https://areena.yle.fi/1-50949320>> (Tarkistettu 25.3.2022).
- Yle Uutiset (2022a), Pietarilaista taiteilijaa uhkaa jopa kymmenen vuoden tuomio sodanvastaisista tarroista. – *Yle Uutiset* 30.4.2022. <<https://yle.fi/uutiset/3-12423603>> (Tarkistettu 25.8.2022).
- Yle Uutiset (2022b), Venäjällä langetettiin tähän asti kovin tuomio sodanvastaisista puheista – moskvalainen valtuutettu sai seitsemän vuotta vankeutta. – *Yle Uutiset* 8.7.2022. <<https://yle.fi/uutiset/3-12529443>> (Tarkistettu 25.8.2022).